

Підвищення довіри до банків як фактор антикризового управління у банківському секторі економіки України

Метою статті є розкриття проблеми недовіри до банків та виділення можливостей її вирішення в умовах існування кризових явищ у економіці України. Проаналізовано причини зниження довіри до банків, серед яких основними визначено: відтік строкових депозитів з банківської системи країни та концентрація здебільшого короткострокових вкладів на вимогу; зниження обсягу капіталу банків; погіршення якості кредитного портфелю банків; непрозорість структури власності банків. Оцінено динаміку обсягів депозитного портфелю банків України та коливання офіційного курсу гривні щодо іноземних валют. Обґрунтовано ключові напрями підвищення довіри до банків як важливого фактору антикризового управління у банківському секторі національної економіки. Зокрема запропоновано: 1) підвищити довіру до національної грошової одиниці; 2) активізувати співпрацю Національного банку України з комерційними банками у контексті захисту прав споживачів банківських послуг та посилення вимог до відкритості, прозорості та справедливості умов діяльності банків на території України; 3) підвищити вимоги банків до власного корпоративного іміджу; 4) підвищити рівень фінансової грамотності населення різних цільових груп.

Ключові слова: інститут довіри до банку, антикризове управління, банківський сектор, напрями підвищення довіри до банку, фактор антикризового управління.

Повышение доверия к банкам как фактор антикризисного управления в банковском секторе экономики Украины

Целью статьи является раскрытие проблемы недоверия к банкам и выделение возможностей ее решения в условиях существования кризисных явлений в экономике Украины. Проанализированы причины снижения доверия к банкам, среди которых основными определены: отток срочных депозитов из банковской системы страны и концентрация большей части краткосрочных вкладов по требованию; снижение объема капитала банков; ухудшение качества кредитного портфеля банков; непрозрачность структуры собственности банков. Оценено динамику объемов депозитного портфеля банков Украины и колебания официального курса гривны относительно иностранных валют. Обоснованно ключевые направления повышения доверия к банкам как важного фактора антикризисного управления в банковском секторе национальной экономики. В частности предложено: 1) повысить доверие к национальной денежной единице; 2) активизировать сотрудничество Национального банка Украины с коммерческими банками в контексте защиты прав потребителей банковских услуг и усиление требований к открытости, прозрачности и справедливости условий деятельности банков на территории Украины; 3) повысить требования банков к собственному корпоративному имиджу; 4) повысить уровень финансовой грамотности населения различных целевых групп.

Ключевые слова: институт доверия к банку, антикризисное управление, банковский сектор, направления повышения доверия к банку, фактор антикризисного управления.

---

* Голик Марія Михайлівна, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ (м. Чернівці), кандидат економічних наук.

Improving Trust in Banks as Factor of Anti-Crisis Management in Banking Sector of Ukrainian Economy

The article reveals the problem of mistrust in banks and specifies the options for solving it amid the economic crisis in Ukraine. The reasons for the decreased trust in banks have been analyzed, with the major ones among them to be designated as follows: outflow of time deposits from the national banking system and concentration of mainly short-term call deposits; reduced bank stock; deteriorated credit portfolio; non-transparent structure of bank assets. The dynamics of deposit portfolio of the Ukrainian banks and the hryvnia official exchange rate fluctuations are evaluated. The key trends in improving trust in banks as an essential factor of anti-crisis management in the banking sector of the national economy have been explained. Particularly, it is suggested that: 1) trust in the national currency unit should be improved; 2) cooperation between the National Bank of Ukraine and commercial banks in the context of protection of consumer rights when using bank services and increased requirements to openness, transparency and fair terms of bank activity within Ukraine should be intensified; 3) requirements for banks to their proper corporate reputation should be increased; 4) financial awareness of various target groups among population should be increased.

Keywords: *institute of trust in bank, anti-crisis management, banking sector, directions of improving trust in bank, factor of anti-crisis management.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції функціонування банківського сектору економіки України характеризуються зниженням його капіталомісткості за рахунок спаду концентрації іноземного капіталу, погіршенням якості кредитного портфеля, відтоку строкових депозитних ресурсів та отриманням значних збитків банківськими установами протягом останніх років. Враховуючи вищезазначене, на сьогодні важливого значення набуває розробка та впровадження принципово нових підходів до антикризового управління у банківському секторі економіки України.

Сучасні підходи до антикризового управління, здебільшого, пов'язані зі здійсненням заходів суб'єктами господарювання щодо:

- попереднього та своєчасного виявлення проблем та запобігання кризових явищ;
- вирішення вже існуючих проблем і відновлення стійкого стану;
- виходу з кризи за рахунок мінімізації втрат [13, с. 64-65].

Варто звернути увагу на те, що зазначені вище підходи до антикризового управління стосуються суб'єктів господарювання будь-якого виду діяльності. Однак, діяльність банків на протигагу учасникам інших організаційно-правових форм підприємницької діяльності має свої характерні особливості, ключовою з яких є рівень довіри до банківських установ. Трансформація односторонньої системи відносин довіри клієнтів до банків на потужну систему взаємної довіри є нагальним завданням ефективного антикризового управління у банківському секторі економіки України, оскільки довірчі економічні відносини дозволяють мінімізувати можливості виникнення кризових явищ та підвищити фінансову стійкість банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемними аспектами інституту довіри до банків та його місця у системі антикризового управління у банківському секторі займалися такі науковці як К. Безадзе [2], М. Продан [6], А. Сомик [8; 9], В. Стойка [10], Л. Турчин [12] та інші. У наукових працях зазначених авторів важливе місце відведено сутності довіри, її ролі для стабілізації банківської системи тощо. Проте недостатньо висвітленими залишаються питання, пов'язані із підвищенням рівня довіри до банків як важливого фактору антикризового управління у банківському секторі економіки України. Отже, об'єктом дослідження визначаємо інститут довіри населення до вітчизняних банківських установ як фактору антикризового управління у банківському секторі національної економіки.

Метою статті є окреслення причин зниження довіри до банків як важливого фактору антикризового управління у банківському секторі України та обґрунтування пропозицій щодо можливостей її підвищення.

Методика дослідження. Для реалізації поставленого завдання в ході його проведення використано такі методи дослідження як монографічний, графічний та табличний методи, метод порівняння, метод аналізу та синтезу.

Виклад основних результатів дослідження. Банківський сектор є важливою ланкою економіки країни, ключовим завданням якого є перерозподіл фінансових ресурсів між населенням, суб'єктами господарювання та державою з приводу залучення грошових коштів вкладників, їх подальшого надання позичальникам у вигляді кредитних ресурсів та повного і своєчасного розрахунку як з вкладниками, так і з позичальниками.

У 2014-2016 рр. банківський сектор національної економіки зазнав впливу найбільш глибоких

Фінанси та оподаткування

кризових явищ за часи незалежності України. За статистичними даними Національного банку України, станом на 01.01.2014 р., кількість банківських установ становила 180. Протягом 2014-2016 рр. в Україні були віднесені до категорії неплатоспроможних 87 банків (33 у 2014 р., 33 у 2015 р. та 21 у 2016 р.) [7].

Основними причинами сучасних тенденцій у банківському секторі України, насамперед, є: відтік строкових депозитів з банківської системи країни та концентрація здебільшого короткострокових вкладів на вимогу; зниження обсягу капіталу банків; погіршення якості кредитного портфелю банків; непрозорість структури власності банків тощо.

Цікаво відзначити, що усі наведені причини прямо чи опосередковано зумовлені низьким рівнем довіри до банків на тлі існуючих кризових явищ. На

підтвердження зазначеного відмітимо, що за оцінкою проведених соціологічних опитувань, 11 % опитаних респондентів зберігають більшу частину власних накопичень у банках, 7 % – довіряють банківським установами лише половину власних накопичень, а 49 % – лише їх незначну частину [11]. Таким чином, третина опитаних респондентів взагалі утримується від послуг банківських установ, тим самим висловлюючи їм недовіру.

Розглянемо більш детально причини зниження довіри до банків, проаналізувавши стан та динаміку вкладів як найбільш значимого індикатора визначення рівня довіри клієнтів (населення та суб'єктів господарювання) до банківських установ. Саме це демонструє динаміка обсягу депозитного портфелю банків України за 2014-2016 роки представлена на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка обсягу депозитного портфелю банків України за 2014-2016 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [1; 5].

Дані, що графічно подані на рис.1, демонструють щорічне зростання загального обсягу вкладів в Україні (з 672,4 млрд. грн. у 2014 році до 807,1 млрд. грн. у 2016 році). Зауважимо, що хоча зростання депозитного портфелю банків є позитивним явищем для банківської системи країни, при цьому, варто звернути увагу на ознаку його строковості. Так, аналіз статистичних даних НБУ дозволяє стверджувати про яскраву виражену тенденцію до

зменшення строкових вкладів, починаючи з 2014 року, та, відповідно, зростання обсягу короткострокових вкладів на вимогу терміном до 1 року у 2015 та 2016 роках [5].

Крім того, не менш істотного впливу на зростання загального обсягу депозитного портфелю банків України завдала девальвація національної грошової одиниці (табл. 1), збільшивши його на більш як удвічі.

Таблиця 1

Динаміка офіційного курсу гривні щодо іноземних валют (середній за період), грн.

Назва валюти	Роки			Абсолютне відхилення (+/-)			Відносне відхилення (%)		
	2014	2015	2016	2015/2014	2016/2014	2016/2015	2015/2014	2016/2014	2016/2015
100 доларів США	1188,67	2184,47	2555,13	995,80	1366,47	370,66	83,77	114,96	16,97
100 євро	1571,59	2422,87	2829,19	851,28	1257,60	406,32	54,17	80,02	16,77
100 канадських доларів	1075,15	1710,32	1930,24	635,17	855,09	219,92	59,08	79,53	12,86
100 польських злотих	375,53	579,55	649,03	204,02	273,50	69,48	54,33	72,83	11,99
10 російських рублів	3,11	3,62	3,83	0,51	0,72	0,21	16,37	23,23	5,89
100 швейцарських франків	1295,01	2269,73	2595,46	974,72	1300,44	325,73	75,27	100,42	14,35
1000 японських єн	111,93	180,46	235,39	68,53	123,46	54,93	61,22	110,30	30,44

Джерело: розраховано автором за даними [3].

Враховуючи, що зростання депозитного портфелю банків України протягом 2014-2016 років відбувається переважно за ознакою строковості та коливань валютного курсу гривні, можна стверджувати про відсутність об'єктивних підстав щодо відновлення довіри населення до банківської системи.

За рахунок переважання короткострокових банківських пасивів в останні роки, що здебільшого не можуть бути використані для вкладень банками у ефективні інвестиції, якими, в першу чергу, є кредити, наразі характерним є погіршення якості кредитного портфелю банків та зниження їх кредитної активності. Усе вищезазначене комплексно сприяє підвищенню вимог банків як кредиторів до потенційних позичальників на предмет одержання останніми позики. Проте, оскільки, присутність кризових явищ є не лише у банківському секторі національної економіки, але й в усій фінансовій системі країни, то такі додаткові витребування банками не сприяють якісній та кількісній оцінці їх потенційно платоспроможних позичальників за рахунок, по-перше, існування вкрай великої кількості фінансових ризиків від проведення кредитних операцій (зокрема, ризик неплатоспроможності позичальника, валютний ризик, відсотковий ризик, кредитний ризик тощо), по-друге, – низького рівня купівельної спроможності населення. З урахуванням окреслених причин, що аж ніяк не сприяють відновленню довіри до банків, а, навпаки, посилюють недовірливе ставлення населення до даних фінансово-кредитних установ, потенційні позичальники банків у масовому порядку звертаються за необхідними фінансовими ресурсами до учасників ринку ломбардів, що, на відміну від інших суб'єктів кредитної системи України, за період 2014-2016 роки збільшили власний капітал на 511,2 млн. грн., або 52,7 %, а сума наданих фінансових кредитів зросла майже у 2 рази [4].

В свою чергу, зниження кредитної активності банків та погіршення якості кредитного портфелю призводить до припинення своєчасної та повної сплати зобов'язань з боку позичальників, а, відповідно, викликає недоотримання доходів банками та їх можливої збитковості. За такої ситуації цілком закономірним є посилення загроз банкрутства банківськими установами, які комплексно вирішуються саме за допомогою механізмів антикризового управління.

Таким чином, встановлено, що низький рівень взаємної довіри банків та їх клієнтів негативним чином впливає на діяльність перших та їх фінансову стійкість, тим самим збільшуючи потребу у розробці та обґрунтуванні нових ефективних механізмів антикризового управління банківськими установами, що, зрозуміло, збільшує витрати банківських установ.

У зв'язку з окресленим вище та узагальнюючи напрацювання вітчизняних науковців з даної проблематики, визначимо напрями підвищення довіри до банків як важливий фактор антикризового управління у банківському секторі України:

1. Підвищення довіри до національної грошової одиниці шляхом створення умов для стабілізації валютного курсу за рахунок попередження зростання доларизації вітчизняної економіки та застосування інструментів монетарної політики щодо регулювання попиту на іноземну валюту шляхом установлення обмежень чи заборони на здійснення операцій купівлі-продажу у випадку відсутності об'єктивних потреб учасників банківського сектору.

2. Поступове зниження облікової ставки Національного банку України сприятиме активізації банківського кредитування, що, безумовно, позитивним чином вплине на відновлення довіри до банків і банківського сектору України загалом.

3. Реформування системи захисту прав споживачів банківських послуг, зокрема, у частині регулювання та нагляду за банківським сектором національної економіки, законодавчого врегулювання рівня адекватних комісійних винагород банків з урахуванням принципів справедливості та раціональності.

4. Модернізація діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у частині посилення вимог до банків – учасників Фонду, зокрема, з приводу підвищення міри відповідальності за зобов'язання банківських установ з високим та підвищеним ризиком перед їх вкладниками, збільшення розміру відшкодування грошових коштів за вкладами пропорційно частці вкладених коштів тощо. Зазначені заходи, насамперед, дозволять послабити надмірне прийняття вищезазначеними банками на себе зобов'язань, а також сприятимуть усуненню розривів між депозитними ставками у банківському секторі країни.

5. Посилення співпраці Національного банку України з комерційними банками у частині реалізації заходів, спрямованих на відновлення довіри до банківських установ з боку населення за рахунок досягнення відкритості та прозорості у діяльності банків, зокрема, шляхом встановлення НБУ жорстких заходів щодо невиконання чи неналежного виконання зобов'язань обов'язаного оприлюднення інформації про власників банків, визначення дисциплінарної, цивільної та кримінальної видів відповідальності за зловживання інсайдерською інформацією тощо [8, с. 255].

6. Розробка методичних рекомендацій НБУ в частині визначення ефективної процентної ставки та адекватних комісійних винагород з урахуванням впливу кризових явищ на банківський сектор національної економіки. Зазначене дозволить вчасно відреагувати банкам на можливі негативні тенденції, зокрема, зниження фінансової стійкості, а відтак й банкрутство, та попередити погіршення їх діяльності у майбутньому.

7. Формування позитивного іміджу та корпоративної культури банками за допомогою ефективної маркетингової стратегії (наприклад, популяризація у ЗМІ).

8. Підвищення стандартів якості банківських послуг та обслуговування клієнтів як одного з

найбільш вмотивованих чинників, що впливають на оптимальний вибір банківської установи, а також здійснення постійного моніторингу інформаційного забезпечення за ступенем його захищеності.

9. Популяризація інституту фінансової грамотності серед населення різних вікових груп як важливої складової ефективності захисту прав наявних та потенційних споживачів банківських послуг. Зокрема, доцільним є запровадження навчального предмету «Фінансова грамотність» у закладах освіти із застосуванням різних дидактичних методів навчання (у форма гри, презентацій, кейсів тощо), програм планування особистого та сімейного бюджету, програм калькуляторів (розрахунок ціни банківських послуг, пені, неустойок у випадку прострочення чи несплати зобов'язань за банківськими кредитами).

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного наукового дослідження, слід зазначити про об'єктивну необхідність підвищення взаємної довіри банків з позичальниками з метою створення потужної системи антикризового управління банківськими установами.

З метою вирішення проблеми недовіри населення до банків, що відіграють вирішальний вплив у забезпеченні ефективності функціонування фінансової системи України, цілком виваженим є усвідомлення потреби у відновленні довіри до банків як важливого фактору антикризового менеджменту у банківському секторі національної економіки за рахунок підвищення довіри до національної грошової одиниці, активізації тісної співпраці НБУ з комерційними банками у контексті захисту прав споживачів банківських послуг та посилення вимог до відкритості, прозорості та справедливості умов діяльності банків на території України, підвищення вимог банків до власного корпоративного іміджу, підвищення фінансової грамотності населення різних цільових груп.

Подальші наукові дослідження варто присвятити адаптації зарубіжного досвіду відновлення довіри населення до банків як одного із чинників забезпечення їх фінансової стійкості та фактору антикризового управління.

4 Список використаних джерел

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року // Національне рейтингове агентство «Рюрик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf

2. Безадзе, К. М. Відновлення довіри до банківської системи: міф чи реальність / К. М. Безадзе // Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір». – 2015. – № 1(17). – С. 18-22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15bkmvdd.pdf>

3. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency>

4. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2016 рік // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>

5. Показники банківської системи // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

6. Продан, М. В. Творення простору довіри до банків в умовах подолання наслідків економічної кризи [Текст] / М. В. Продан // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 12. – С. 462-467.

7. Реорганізація та ліквідація // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=40259

8. Сомик, А. В. Підвищення довіри до банків в Україні [Текст] / А. В. Сомик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 250-257.

9. Сомик, А. В. Чинники довіри до банків в Україні [Текст] / А. В. Сомик // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2. – С. 37-42.

10. Стойка, В. С. Можливості відновлення довіри до банківської системи України в сучасних умовах [Текст] / В. С. Стойка // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2017. – Вип. 1(49). – С. 289-294.

11. Треть населения Украины не держит сбережения в коммерческих банках – исследование // Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/economic/292257.html>

12. Турчин, Л. Є. Проблеми довіри до банківської системи у післякризовий період [Текст] / Л. Є. Турчин // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 1. – С. 83-85.

13. Шпангерт, А. М. Антикризове управління підприємством [Текст]: підручник / А. М. Шпангерт. – Львів: Українська академія друкарства, 2008. – 396 с.

4 References

1. Analytichnyy ohlyad bankivskoyi systemy Ukrayiny za rezultatamy 2016 roku // Natsionalne reytinghove ahentstvo «Rurik» [Analytical review of the banking system of Ukraine by results of 2016 // National rating agency «Rurik»]. Retrieved from http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf

2. Bezadze, K. M. (2015). Vidnovlennya doviry do bankivskoyi systemy: mif chy realnist [Restoring of confidence in the banking system: myth or reality]. *Mizhnarodnyy naukovo-praktychnyy zhurnal «Finsanovyy prostir»*, (1(17)), 18-22. Retrieved from <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15bkmvdd.pdf>

3. Ofitsynyy kurs hryvni shchodo inozemnykh valyut // Natsionalnyy bank Ukrayiny [The official rate of the hryvnia against foreign currencies // National Bank of Ukraine]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency>

4. Pidsumky diyalnosti finansovykh kompaniy, lombardiv ta yurydychnykh osib (lizynhodavtsiv) za 2016 rik // Natsionalna komisiya, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi ryнкiv finansovykh posluh [Results of financial companies, pawnshops and entities (lessors) for 2016 // National Commission for State Regulation of

Financial Services Markets]. Retrieved from <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>

5. Pokaznyky bankivskoyi systemy // Natsionalnyy bank Ukrainy [Indicators of banking system // National Bank of Ukraine]. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

6. Prodan, M. V. (2016). Tvorennya prostoru doviry do bankiv v umovakh podolannya naslidkiv ekonomichnoyi kryzy [Creating of confidence space in banks in overcoming the economic crisis]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, (12), 462-467.

7. Reorganizatsiya ta likvidatsiya // Natsionalnyy bank Ukrainy [Reorganization and liquidation // National Bank of Ukraine]. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=40259

8. Somyk, A. V. (2014). Pidvyshchennya doviry do bankiv v Ukraini [Increasing of confidence in the banks in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy*, (38), 250-257.

9. Somyk, A. V. (2013). Chynnyky doviry do bankiv v Ukraini [Determinants of confidence in the banks in

Ukraine]. *Visnyk Ukrayinskoyi akademiyi bankivskoyi spravy*, (2), 37-42.

10. Stoyka, V. S. (2017). Mozhlyvosti vidnovlennya doviry do bankivskoyi systemy Ukrainy v suchasnykh umovakh [Opportunities restore confidence in the banking system of Ukraine in modern conditions]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Ekonomika*, (1(49)), 289-294.

11. Tret naseleniya Ukrainy ne derzhit sbrezheniya v kommercheskikh bankah – issledovanie // Informatsiyne ahentstvo «Interfaks-Ukrayina» [The third of the population of Ukraine will not make savings in commercial banks – Research // News agency «Interfax-Ukraine»]. Retrieved from <http://interfax.com.ua/news/economic/292257.html>

12. Turchyn, L. Ye. (2013). Problemy doviry do bankivskoyi systemy u pislyakryzovyy period [Problems of confidence in the banking system in the post-crisis period]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, (1), 83-85.

13. Shpanhert, A. M. (2008). *Antykryzove upravlinnya pidpriumstvom [Entreprise Anti-Crisis management]*. Lviv: Ukrayinska akademiya drukarstva.